

มารดาและบิดาเป็นผู้มีอุปการคุณมากต่อบุตรและธิดาในสังคมปัจจุบัน  
THE MOTHER AND THE FATHER ARE THE BENEFACTORS OF  
THE SONS AND THE DAUGHTERS IN SOCIETY OF TODAY

<sup>1</sup>พระครูสิริสุตาภรณ์ และ <sup>2</sup>ตะวัน จำปาโพธิ์

<sup>1</sup>Phrakhru Sirisutaporn and <sup>2</sup>Tawan chumpapho

<sup>1</sup>มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

<sup>2</sup>มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ, ประเทศไทย

<sup>1</sup>Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

<sup>2</sup>Chaiyaphum Rajabhat University, Thailand.

<sup>2</sup>chumpapho@hotmail.com

Received July 25, 2020; Revised November 12, 2020; Accepted December 19, 2020

บทคัดย่อ

มารดาและบิดาเป็นผู้มีอุปการคุณมากต่อบุตรและธิดา ในสังคมปัจจุบัน บุตรและธิดาจะตอบบุญ แทนคุณมารดา และบิดานั้นได้ไม่หมด ต้องแนะนำสั่งสอนมารดาบิดา ให้ทำบุญให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนาให้มีศรัทธา ในพระพุทธศาสนา ให้เคารพในพระพุทธพระธรรม และพระสงฆ์ เชื่อกรรม เชื่อผลของกรรมในพระพุทธศาสนา และบวชแทนคุณมารดาและบิดา มารดามีอยู่ 12 คุณ บิดามีอยู่ 21 คุณ เราจะยกเอาแผ่นดิน แผ่นฟ้า แม่น้ำมหาสมุทรมาเปรียบเทียบกับบุญคุณของมารดาและบิดาไม่ได้ ท่านเรียกมารดา บิดาว่าเป็น พระพรหม เป็นปูพพเทพ เป็นปูพพจรียา เป็นอาหุไนยบุคคลของบุตร และหน้าที่ของมารดาและบิดาที่จะอนุเคราะห์บุตร ธิดาคือ มารดาและบิดา ต้องแนะนำ สั่งสอนให้บุตร ธิดามีให้ทำความชั่วทั้งปวง แนะนำ อบรมสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในคุณงามความดี ให้ศึกษาศิลปวิทยา

<sup>1</sup> อาจารย์ ดร. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

<sup>2</sup> อาจารย์ ดร.,คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

ต่างๆทั้งทางธรรมและทางโลก หากผู้ครองที่สมควรให้แก่บุตร ธิดา และมอบทรัพย์สมบัติให้แก่บุตรและธิดา ในสมัยอันสมควร และหน้าที่ของบุตร ธิดา ที่มีต่อมารดา และบิดา คือ ท่านเลี้ยงเรามาแล้ว เราต้องเลี้ยงท่านตอบ เราต้องช่วยเหลือกิจการงานของท่านให้เต็มที่ เราจักดำรงวงศ์สกุลของท่าน เราจักประพฤติ ปฏิบัติตัวให้สมควรรับทรัพย์มรดกของท่าน และเมื่อมารดา บิดาถึงแก่กรรมล่วงลับดับขันธไปแล้ว ลูกๆต้องทำการฌาปนกิจศพของท่านให้ถูกต้องเรียบร้อยดีงามและทำบุญอุทิศ หยาดน้ำสงฆ์บุญไปหา ให้ท่านทั้ง 2 ได้รับส่วนบุญนี้ แล้วไปเกิดดีถึงสุข โดยไปเกิดในวิมานทองบนสวรรค์ เสวยอาหาร เครื่องดื่มทิพย์ เครื่องนุ่งห่มทิพย์ ฟังเสียงดนตรีทิพย์ อยู่สุขสบายตลอดกาลนานเทอญ

**คำสำคัญ :** มารดาและบิดา, ผู้มีอุปการคุณต่อบุตรและธิดา, สังคมปัจจุบัน

## Abstract

The Mother and The fathers are The benefactors of The sons and The daughters The sons and The daughters will have shown gratitude to of a mother and father do not be finished if we are the Buddhist priest must train advise instruct a mother and a father make merit donate Observe the precepts practice the dharma have beline in the Buddhism respect in BuddhaDharma and the Buddhist priest believe in karma believe in of karma in the Buddhism And ordain show gratitude to of mother and mother there is 12 the benefactors a father there is 21 benefactors we will life to take land sky a river in the ocean to can not compare with favor or service performed of a mother and a father no. He have call a mother and a father that be the Brahma be onomatopoeia from the sound produced when striking a gong be onomatopoeia from the sound produced when striking take the behave and spinning wheel person uncle of sons and the duty will of a mother and a father to will help to build to sons and daughter be a mother and A father will must advise instruct give a sons and daughter not give do the malignance whole advise train instruct give in the virtue give study religion science knowledge precept differs with both religion of and secular procure befitting spouse to a sons and daughter and commit the property to a sons and daughter inbefitting time However the duty of sons and daughter who

have build to a mother and a father Bea a mother and father have fed us already we must feed you shows gratitude to we must help your work we will maintain your lineage we will behave give befitting take heritage your asseste and a mother and a father have died already a sons and daughter must to your cremation are correct the orderly the good and make merit dedicate a drop leads sen to the ment gaes to give testimony 2 both that of by give testimony both of 2 that receive portion of merit this merit already go to born in gold Heaven paradise eatdivine food beverage is divine the clothing is divine listen sound of divine music stay physical wellbeing the fine long a go forever a particle used in a more poetic context at the end.

**Keywords:**A mother a father, The benefactors of the sons and daughters, Society of today

## บทนำ

มารดาบิดา เป็นบุพการี คือ ผู้ที่กระทำอุปการะแก่บุตรมาก่อน เป็นผู้ประเสริฐของบุตร เป็นผู้ที่เอาใจใส่เลี้ยงดูบุตรให้เจริญเติบโตอย่างปลอดภัย โดยไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย ท่านเป็นผู้พร่ำสอนให้บุตรออกจากความชั่ว แล้วให้ตั้งอยู่ในความดีสอนให้รู้ว่าอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ พร้อมทั้งให้ศึกษาศิลปวิทยา วิชาชีพต่างๆ เพื่อให้บุตรมีความรู้ติดตัว อันจะเป็นบ่อเกิดแห่งการงานประการต่างๆ ซึ่งจะทำให้ชีวิตของบุตรดำเนินไปด้วยความไม่เดือดร้อนในภายภาคหน้า เป็นต้นนี้คือ พระคุณของท่านซึ่งนำมากล่าวเป็นบางส่วน เพราะแท้ที่จริงแล้ว พระคุณของท่านทั้งสองมีมาก ไม่สามารถพรรณนาให้หมดสิ้นได้ และในคำสอนทางพระพุทธศาสนา พระผู้มีพระภาคเจ้า ก็ทรงแสดงถึงพระคุณที่มารดาบิดามีต่อบุตรไว้มากมาย และเป็นบุคคลที่บุตรจะตอบแทนพระคุณท่านอย่างสมบูรณ์นั้นเป็นไปได้ยาก เพราะท่านทั้งสองมีพระคุณต่อบุตรเป็นอย่างมาก เป็นผู้มือุปการะมาก บำรุงเลี้ยง แสดงโลกนี้ แก่บุตรทั้งหลาย (พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก ขนสันธชาดก)

มารดา และบิดา เป็นผู้มือุปการคุณมากต่อบุตรและธิดา ในสังคมปัจจุบัน คำว่า มารดา แปลว่า ผู้ยังบุตรให้เกิดขึ้น คำว่า บิดา แปลว่า ผู้ยังบุตรให้เกิดขึ้น เหมือนกัน ถึงอย่างไรก็ตาม เมื่อบิดา และมารดาได้ทำการวิวาหมงคลสมรสกันแล้ว และได้อยู่กินกันฉันท์สามีภรรยา ได้อยู่ร่วมสังวาสกันแล้ว ก็ยังบุตรให้เกิดขึ้น ตามธรรมชาติของมนุษย์ ใน

บรรดามารดา และบิดานั้น มารดาเท่านั้น เป็นผู้มีปกติกระทำความอันบุคคลกระทำได้โดยยากลำบาก เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อเป็นดาบสชื่อว่าโสมบัตติต เมื่อจะประกาศความที่แห่งมารดา เป็นผู้มีปกติกระทำความอันบุคคลกระทำได้โดยยากลำบาก แก่พระราชชนนีแห่งชาวชมพูทวีปทั้งสิ้นทั้งหลาย จึงตรัสพระคาถาเหล่านี้ ในโสมนันทชาดก ในสัตตตตินิบาต (คณะกรรมกรแผนกตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์.,2538:196-197) ว่า

|                                           |                                     |
|-------------------------------------------|-------------------------------------|
| มารดา หวังอยู่ซึ่งผลคือบุตร               | จึงนอบน้อมต่อเทวดา                  |
| ยอมถนอมถึงนักชดตฤกษ์ทั้งหลาย              | และถนอมถึงฤดูแล้งปีทั้งหลาย         |
| เมื่อมารดาอาบน้ำแล้วในเพราะฤดู            | สัตว์เกิดในครรภ์ย่อมก้าวลง          |
| เพราะเหตุนี้ มารดา ท่านจึงเรียกว่า โทหิณี | คือหญิงแพ้อท้อง                     |
| เพราะเหตุนี้ ท่านจึงเรียกว่า สุหทา        | คือหญิงเป็นผู้มีใจดี                |
| มารดานั้นก็ถนอมครรภ์                      | ในปีหนึ่งหรือหย่อนหนึ่งปี           |
| ชนยันตี ชนเณตี                            | คือผู้ยังบุตรให้เกิดขึ้น ดังนี้     |
| มารดาปลอมโยนบุตรผู้ร้องให้                | ด้วยน้ำนมและเพลงขับกล่อม            |
| และด้วยเครื่องกกคืออวยวะ                  | เพราะเหตุนี้ ท่านจึงเรียกว่า        |
| โตะเสนตีคือผู้ยังบุตรให้ยินดี             | จากนั้น เมื่อลมและแดดแรงกล้า        |
| มารดาทำความหวั่นใจ                        | ก็คอยแลดูบุตรผู้ยังเป็นทารก         |
| ผู้ไม่รู้เพียงสาคือไม่รู้ความอะไร         | เพราะเหตุนี้ ท่านจึงเรียกว่า        |
| โปเสนตี คือผู้เลี้ยงดูเอาใจใส่            | และทรัพย์สินของมารดาอื่นใดมีอยู่    |
| และทรัพย์สินของบิดาอื่นใดมีอยู่           | มารดาอย่าคุมครองทรัพย์สินนั้น       |
| แม้ทั้ง 2 นั้นไว้เพื่อบุตรนั้น            | ด้วยความหวังว่า ทรัพย์สินทั้งหมดนี้ |
| ควรเป็นของบุตรของเราเท่านั้น              | หาเป็นของคนอื่น ๆ ไม่เลย            |
| มารดาเมื่อให้บุตรศึกษาว่า                 | อย่างนี้นะลูก อย่างโน้นนะลูก        |
| ดังนี้เป็นต้น ย่อมเดือดร้อน               | ด้วยประการฉะนี้                     |
| เมื่อบุตรถึงความเป็นหนุ่มแล้ว             | มารดาก็รู้ว่าบุตรมัวเมา             |
| มีความสนใจในภรรยาของผู้อื่น               | ในเวลาค้าคืนไม่กลับมา               |
| ในเวลาเย็นยอมเดือดร้อน                    | เพราะหวังไยคิดถึงลูกตลอดเวลา        |

## บิดามารดาเป็นพรหมของบุตร

มารดาและบิดา เหล่านั้น แม้ทั้ง 2 ท่านเรียกว่าพรหม ปุพพเทพปุพพจักริยา อาหุ ไนยบุคคลของบุตร ดังนี้ การที่ท่านเรียกมารดา และบิดาว่า พระพรหม นั้น เพราะท่านเป็นผู้ไม่ละภาวนาทั้ง 4 คือ มีเมตตา ความรักใคร่ ปรรณนาให้คนอื่น สัตว์อื่นเป็นสุขกายสบายใจ มีความกรุณา ได้แก่สงสารคนและสัตว์ ปรรณนาให้เขาพ้นทุกข์ยาก ลำบากกายและใจ มีมุทิตา ความพลอยยินดี เมื่อเห็นคนอื่นได้ดี มีเงิน ทอง ของใช้ ผ้าผ่อนแพรพรรณ มีตำแหน่ง หน้าที่การงานดี มียศฐานัน์ บรรดาศักดิ์ ก็ยินดีกับเขาด้วย ไม่ริษยาตาร้อนนอบน้อมเป็นทุกข์ กายใจ และมีอุปเพกขา ความวางเฉย วางตัวเป็นกลาง ไม่เข้าใคร ออกใคร ใครดีก็ว่าดี ใครชั่วก็ว่าชั่ว ใครทำผิด ก็เห็นตามความผิด ใครทำถูกต้อง ก็ว่าไปตามความถูกต้องนั่นเอง ไม่มีความลำเอียงแต่ประการใด

ในกรณีมารดา บิดา มีภาวนาทั้ง 4 ในบุตรทั้งหลายนั้น กล่าวคือ ในเมื่อบุตรอยู่ในท้อง เมตตาจิตของมารดา บิดา ย่อมเกิดขึ้นว่า เมื่อไรหนอแล พวกเราจักมองเห็นบุตรน้อยผู้ไม่มีโรคอะไรๆ ก็ในคราวใด บุตรน้อยยังอ่อน นอนหงายอยู่ เขาถูกสัตว์ทั้งหลายมี เลือด เส้น เป็นต้น กัดแล้ว เป็นผู้อันทุกข์เบียดเบียน นอนเป็นทุกข์อยู่ ย่อมร้องไห้ในคราวนั้นแหละ ความการุญของมารดา บิดา ย่อมเกิดขึ้น เพราะได้ฟังเสียงร้องของบุตรน้อยนั้น ก็ในเวลาบุตรน้อยวิ่งไป วิ่งมาแล้วเล่นอยู่ มารดา บิดาก็มองดูอยู่เสมอและเวลา บุตรเจริญเติบโตใหญ่ ตั้งอยู่ในวัยอันสวยงาม มารดา บิดา ก็มองดู และจิตอันเป็นมุทิตา พลอยยินดีของมารดา และบิดาก็เกิดขึ้น แก่บุตรนั้น ความบันเทิงจิต บันเทิงใจ รื่นเร้ง เบิกบานใจย่อมเกิดขึ้น แก่มารดาบิดานั้น ในคราวนั้น มารดา และบิดา ก็ย่อมมีมุทิตาจิตยินดีต่อลูกนั้นๆ ก็ในคราวใด บุตรนั้น ได้เข้าวิเวกขมกลสมรสแล้ว ทำการเลิ้งภรรยาแล้ว แยกเรือนออกจากมารดา บิดาแล้ว ไปอยู่ครอบครองเรือนคนละหลังต่างหาก

ความที่มารดา บิดานั้น ย่อมมีความคิดเป็นกลางเกิดขึ้นว่า ในกาลบัดนี้ บุตรของเรา ย่อมสามารถเพื่อยังชีวิตของตนให้เป็นไปโดยธรรมตา ในคราวนั้น มารดา บิดาย่อมได้ความเป็นอุปเพกขา วางตัวเป็นกลาง และอีกประการหนึ่งภาวนา 4 อย่างของมารดาบิดานั้นก็คือ กายภาวนา การเจริญทางกาย เวทนาภาวนา การเจริญทางเวทนา จิตภาวนา การเจริญทางจิตใจ และธรรมภาวนา การเจริญทางธรรมะคือการทำให้เกิดให้มีขึ้นในทางที่ดีงามทางกาย การทำให้เกิดให้มีขึ้นทางเวทนา ทางเสวยอารมณ์ที่ปรารถนา และไม่ปรารถนา การทำให้เกิดให้มีขึ้นในทางทางจิตใจ ทำให้ใจปกติ เป็นสมาธิ สงบนิ่ง ไม่เอนเอียง ไม่หวั่นไหว

ไปในอารมณ์ต่างๆทั้งดีและร้าย เป็นใจแบบสมถกรรมฐานแล้ว และการทำให้เกิดให้มีขึ้นทางธรรมารมณ์ด้วยใจ กล่าวคือทำให้ใจเป็นธรรม เป็นกลาง เป็นบุญ เป็นกุศลนั่นเอง (คณะกรรมการแผนกตำรา, 2538:200-307)

### **(1) มารดา บิดา บัณฑิต เรียกว่า พระพรหม ปุพพเทพ ปุพพอาจารย์และอาหุเนยบุคคลของบุตร**

การนำเสนอ เรื่อง มารดา บิดา บัณฑิต เรียกว่า พระพรหม ปุพพเทพ ปุพพอาจารย์ และอาหุเนยบุคคลของบุตรต่อผู้อ่าน ดังนี้ คือ มารดา บิดา บัณฑิตเรียกว่า เป็นพระพรหมของบุตร เพราะว่า เมื่อมารดาบิดาได้พรหมวิหารธรรมแม่ว่า 4 อย่าง ในบุตรทั้งหลายเหล่านั้น ตามกาลด้วยประการฉะนี้แล้ว บัณฑิต ย่อมเรียกว่า เป็นพระพรหมของบุตร ที่ว่าเช่นนั้น เพราะว่าท่านทั้ง 2 เป็นผู้ประพฤติเพียงดังว่าพระพรหม กล่าวคือ มีพรหมวิหารธรรม 4 ประการอยู่ในตัว ได้แก่ มีเมตตาธรรม รักใคร่ผู้อื่น กรุณาธรรม สงสารผู้อื่น มุทิตาธรรม พลอยยินดีต่อผู้อื่นเมื่อเขาได้ดี และ อุpekขาธรรม วางตัวเป็นกลาง เฉยไม่ยุ่งเกี่ยวกับเรื่องต่างๆของผู้อื่น ใครทำถูกก็ว่าถูก ใครทำผิดก็ว่าไปตามผิด ไม่มีอคติลำเอียงไปอย่างอื่นนั่นเอง

**มารดา บิดาบัณฑิตเรียกว่า เป็นปุพพเทพของบุตร** กล่าวคือ เป็นเทวดาคนแรกของบุตร เหมือนอย่างทีวิสุทธิเทพ กล่าวคือ พระชีนาสพ ผู้มีอาสวะกิเลสสิ้นแล้ว โดยไม่คำนึงถึงความผิดพลาดที่พวกเขาทำแล้ว หวังอยู่แต่ความเสื่อมไปแห่งความพินาศฉิบหาย และมีความหวังถึงความเกิดขึ้นแห่งความเจริญ อย่างเดียว ปฏิบัติเพื่อประโยชน์สุขแก่พวกเขาโดยส่วนเดียวเท่านั้นและย่อมนำมาซึ่งความที่สักการะทั้งหลายของพวกเขาที่มีอันสูงส่งมาก เพราะเป็นทักษิณบุคคล ฉันท ส่วนมารดา บิดา ก็ฉันทนั้น เหมือนกัน กล่าวคือท่านทั้ง 2 ไม่คำนึงถึงความผิดพลาดของบุตรทั้งหลาย ที่ทำไปแล้ว โดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ แต่ปฏิบัติประโยชน์สุขแก่บุตรทั้งหลาย เหล่านั้น โดยส่วนเดียวเท่านั้น และเป็นผู้สมควรแก่ทักษิณา นำความที่สักการะของบุตรเหล่านั้นที่เขาทำแล้วแก่ตนซึ่งมีผลอันสูงส่งมาก เพราะฉะนั้น มารดา บิดานั้น จึงชื่อว่าเทพ เพราะว่าท่านเป็นผู้มีความประพฤติเพียงดังเทพนั่นเอง ส่วนสมมติเทพ อุปัตติเทพ และวิสุทธิเทพ เหล่าอื่น ท่านเรียกว่า ปัจฉาเทพ เพราะเป็นเทพในภายหลัง ส่วนมารดา บิดาท่านเรียกว่าปุพพเทพ เพราะว่าท่านเป็นผู้มีอุปการะก่อนกว่าเทพทั้งปวง

**มารดา บิดา บัณฑิตเรียกว่า เป็นปุพพอาจารย์ของบุตร** กล่าวคือ มารดา บิดา เป็นอาจารย์คนแรกของบุตร เป็นอาจารย์ก่อนกว่าใครทั้งปวง มารดา บิดา สอนบุตรแบบโบราณ

ในสมัยก่อน ใช้บ้านเป็นโรงเรียน สอนแบบไม่มีตำราสอน ว่างเมื่อไรก็สอนเมื่อนั้น คิดได้เรื่องอันใดดีงาม ก็สอนตามนั้น ตามโอกาสที่เหมาะสม และอีกประการหนึ่ง มารดา บิดานั้นยังบุตรให้อยู่ติดให้ศึกษาอยู่ จำเดิมแต่เวลาที่บุตรเกิดมาที่รู้เดียงสา รู้ความแล้วว่า ลูกจงนั่งอย่างนี้ จงยืนอย่างนี้ จึงไม่ล้มลง และว่าต่อไปอีกว่า คนนี้ ต้องเรียกว่าพ่อ คนนี้ ต้องเรียกว่าแม่ คนนี้ต้องเรียกว่า ปู่ ย่า ตา ยาย คนนี้ต้องเรียกว่า คุณลุง คุณป้า คุณน้า คุณอา คุณออา และต่อมาภายหลัง อาจารย์เหล่าอื่น จึงให้ศึกษาเล่าเรียนในเรื่องศิลปะทั้งหลาย มีศิลปะในเพราะช่าง ม้า เป็นต้น อาจารย์เหล่าอื่นให้สละและศีล อาจารย์เหล่าอื่นให้บรรพชา อาจารย์เหล่าอื่นให้ศึกษาเล่าเรียนพุทธวจนะ อาจารย์เหล่าอื่นให้ศึกษาเล่าเรียน เรื่องการบรรลุ มรรค ผล อาจารย์เหล่านั้น แม้ทั้งหมด ชื่อว่าปัจฉาจารย์ เพราะว่าเป็นอาจารย์มาสอนภายหลังมารดา บิดา เพราะฉะนั้น มารดา บิดา ท่านบัณฑิตจึงเรียกว่าปูพพาจารย์ เพราะท่านเป็นอาจารย์ก่อนกว่าอาจารย์ทั้งหมด

**มารดา บิดา บัณฑิตเรียกว่าเป็นอาหุไนยบุคคลของบุตร** กล่าวคือ มารดา บิดาเป็นผู้สมควรซึ่งวัตถุทั้งหลายมีข้าวและน้ำ สิ่งของอื่นๆเป็นต้นที่บุตรทั้งหลายนำมาเพื่อสักการบูชา ต้อนรับ จัดตกแต่งไว้ให้ กล่าวคือ เป็นผู้สมควรเพื่อรับข้าว น้ำ สิ่งของต่างๆเป็นต้นนั้น ฉะนั้น มารดา บิดาท่านจึงเรียกว่า อาหุไนยบุคคลของบุตร

เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงตรัสไว้ในสพหมสูตร ในติกนิบาต และในจตุกกนิบาต อังคุตตรนิกายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย คำว่าพรหมนั้น เป็นชื่อของมารดา บิดา คำว่า ปุพพเทพ เป็นชื่อของมารดา บิดา คำว่า ปุพพาจารย์ เป็นชื่อของมารดา บิดา คำว่า อาหุไนยบุคคลนั้น เป็นชื่อของมารดา บิดา มีคำถามสอดเข้ามาว่า ข้อนี้เป็นเพราะเหตุไร ? ตอบว่า ข้อนี้เป็นเพราะเหตุนี้ว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะวามารดา บิดา เป็นผู้มียุบการคุณมากต่อบุตร กล่าวคือ ได้บำรุงเลี้ยงบุตร ได้แสดงเรื่องของโลกนี้ให้แก่บุตร ธิดาทั้งหลาย ได้ดู ได้ทราบและให้ปฏิบัติตามในสิ่งที่ดีงาม ที่เป็นประโยชน์แก่ตนเอง

## (2) การทำปฏิการตอบแทนบุญคุณแก่มารดาและบิดาของบุตร

ข้าพเจ้าขอเสนอเรื่อง การทำปฏิการตอบแทนบุญคุณแก่มารดาและบิดาของบุตรดังนี้ คือ บุตร ธิดาควรทำปฏิการตอบแทนแก่มารดา บิดา เพราะวาท่านมียุบการคุณมากต่อบุตรธิดา การที่มารดา บิดานั้น เป็นผู้มียุบการคุณมาก เพราะวามารดา บิดา ได้ทรงแสดงว่า ท่านทั้งสอง เป็นเหตุแห่งความเป็นพระพรหม เป็นเหตุที่บุตรไม่สามารถทำการตอบแทนบุญคุณแก่มารดาบิดานั้นได้ ให้สิ้นสุดโดยประการต่างๆ ด้วยอุบการคุณที่เป็น

โลกิยะนั้น เมื่อเป็นเช่นนี้ บุตรธิดา จะทำการตอบแทนบุญคุณของมารดา และบิดาได้อย่างไรจริงอยู่ ถ้าบุตรวางมารดาไว้บนจะงอยป่าข้างขวา วางบิดาไว้บนจะงอยป่าข้างซ้าย โดยมีวัตถุประสงค์ว่า เราจักทำการตอบแทนบุญคุณของมารดาและบิดา พึงประทับประครอง ในอวัยวะทั้งปวง ทำการบำรุงท่านทั้งสอง อยู่บนจะงอยป่าทั้งสองนั้นนั่นแล ด้วยกิจมีการอบกลืนเป็นต้น แม้ว่าให้มารดา และบิดานั้น พึงนั่งถ่ายปัสสาวะ และถ่ายอุจจาระลงบนจะงอยป่าทั้งสอง ของบุตรนั้น แม้บุตรนั้น แม้ทำอยู่อย่างนั้นตลอด 100 ปี ก็ไม่สามารถที่จะทำตอบแทนบุญคุณของท่านทั้งสองนั้นได้เลย แม้ถ้าว่า บุตรพึงสถาปนาศาสนาไว้ในตำแหน่งความเป็นพระเจ้าจักรพรรดิก็คดี สถาปนามารดาไว้ในตำแหน่งแห่งความเป็นพระอัครมเหสีของพระเจ้าจักรพรรดิไซ้ แม้ทำอย่างนั้นอยู่ถึง 100 ปี ก็ไม่สามารถจะทำการตอบแทนบุญคุณของท่านทั้งสองได้เหมือนกัน

### (3) การที่บุตรธิดาจะทำการตอบแทนบุญคุณของมารดา และบิดาได้ต้องทำอย่างนี้

การขอแนะนำเรื่อง การที่บุตร ธิดาจะทำการตอบแทนบุญคุณของมารดาและบิดาได้ ต้องทำให้ถูกต้องตามทำนองครองธรรม ต่อผู้อ่านต่อไปดังนี้ คือ การที่บุตร ธิดาจะทำการตอบแทนบุญคุณของมารดาและบิดาได้นั้น ต้องทำอย่างนี้คือ ส่วนบุตรคนใดตั้งมารดาบิดา ผู้ถึงพร้อมด้วยอธรรม คือไม่มีธรรมะในตัวเอง เป็นผู้ไม่มีศรัทธา ไม่มีศีล ไม่มีการบริจาคตาน ไม่มีการเจริญภาวนา ไม่มีการฟังธรรม ไม่เชื่อกรรม ไม่เชื่อผลของกรรมเป็นต้นไว้ในธรรมทั้งหลาย มีการให้ถึงพร้อมด้วยอธรรมะ ให้มีศรัทธา ให้มีศีล ให้มีการบริจาคตาน ให้มีการเจริญภาวนา ให้มีการฟังธรรม ให้เชื่อกรรมว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นต้น บุตรนั้นชื่อว่าสามารถทำตอบแทนบุญคุณของมารดา บิดาได้ ด้วยเหตุมีประมาณเท่านี้ เพราะเหตุนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงตรัสได้ ในมาตาปิตุคุณสูตร ในทุกนิบาต อังคุตตรนิกายว่า ภิกษุทั้งหลาย เราไม่กล่าวการทำการตอบแทนได้ง่ายแก่มารดา บิดานั้น ท่านทั้งสองเป็นโณ ท่านทั้งสอง คือ มารดา และบิดาบุตรพึงประทับประครองมารดาด้วยป่าข้างหนึ่ง พึงประทับประครองบิดาด้วยป่าอีกข้างหนึ่ง เขามีอายุ 100 ปีเป็นอยู่ มีชีวิตอยู่ 100 ปี และเขาพึงทำการบำรุงมารดา บิดานั้น ด้วยการอบกลืน การนวดร่างกาย มือ เท้า แขน ขา การให้อาบน้ำและการตัด และท่านทั้งสองนั้น พึงถ่ายปัสสาวะ ถ่ายอุจจาระลงบนป่าทั้งสองนั้น นั่นแล

ภิกษุทั้งหลาย กิจที่ทำอย่างนั้น ยังไม่เป็นกิจอันบุตรทำแล้ว หรือทำตอบแทนแล้ว แก่มารดาและบิดาเลย อีกประการหนึ่ง ภิกษุทั้งหลาย บุตรพึงสถาปนามารดา และบิดาไว้

ในราชสมบัติ อันเป็นอิสสระธิปไตยแห่งแผ่นดินใหญ่นี้ อันมีรัตนแก้ว 7 ประการ มากมาย ภิคุทั้งหลาย กิจอย่างนั้น ยังไม่เป็นกิจที่บุตรทำแล้ว หรือ ทำตอบแทนแล้ว แก่มารดาและบิดาเลย มีคำถามสอดเข้ามาว่า ข้อนั้นเป็นเพราะอะไร ? ตอบว่า ภิคุทั้งหลาย เพราะวามารดา และบิดานั้นเป็นผู้มีอุปการคุณมากต่อบุตร ธิดา คือ เป็นผู้อุปการะเลี้ยงดูบุตร แสดงโลกนี้ให้แก่บุตรทั้งหลายดูคือแสดงเรื่อง เหตุการณ์ต่างๆ ให้ลูกดู เล่าเรื่องต่างๆ ให้ลูกฟัง

ภิคุทั้งหลาย ก็บุตรคนใดแล ยังมารดา บิดาผู้ไม่มีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ให้สมาทาน ดำรงตั้งอยู่ในสัทธาสัมปทา คือให้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ยังมารดา และบิดาผู้ทุศีล ให้สมาทาน ดำรงตั้งอยู่ในศีลสัมปทา คือ ให้ถึงพร้อมด้วยศีล ยังมารดา บิดา ผู้มีความตระหนี่เหนียวแน่น ให้สมาทาน ดำรงตั้งอยู่ในจาคสัมปทา คือให้ถึงพร้อมด้วยการบริจาคทาน แบ่งปันวัตถุสิ่งของที่สมควรให้แบ่งปันแก่คนอื่นๆ ยังมารดา และบิดา ผู้มีปัญหาทรม ให้สมาทาน ดำรงตั้งอยู่ในปัญญาสัมปทา คือ ให้ถึงพร้อมด้วยปัญญา ได้แก่ให้มีปัญญามากๆ ภิคุทั้งหลาย ด้วยเหตุมีประมาณเท่านั้นแล กิจการนั้น จึงชื่อว่าเป็นอันบุตรทำแล้ว ทำตอบแทนแล้ว และทำยิ่งแล้ว แก่มารดา และบิดานั้น

#### (4) เรื่องภิคุผู้เลี้ยงมารดาและบิดาในสมัยพุทธกาล

การนำเสนอ เรื่องภิคุผู้เลี้ยงมารดาและบิดาต่อผู้อ่านดังต่อไปนี้คือ ได้ยินมาว่า บุตรเศรษฐีคนหนึ่ง ในกรุงสาวัตถี ประเทศอินเดีย ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดาแล้ว ได้บรรพชาและอุปสมบทแล้ว เล่าเรียนธรรม 5 ปีแล้ว เรียนกรรมฐาน ในสำนักของพระอุปัชฌาย์ ออกจากพระเชตวันแล้ว ไปยังปัจจันตคาม อาศัยบ้านนั้น อยู่ในป่า สมัยก่อนนั้น พระเมื่อบวชแล้ว ต้องไปอยู่ในป่าไม้ เจริญกรรมฐานในที่นั้น ส่วนมารดา บิดาของเขาก็อยู่บ้านต่อไป จำเดิมแต่เวลาที่เธอบวชแล้ว ทรัพย์สมบัติก็ร่อยหรอลงไปโดยลำดับ ถึงความเป็นผู้নাสงสารอย่างยิ่ง มีมือถือภาชนะเที่ยวขอทาน อาศัยฝ่าเรือนของชนอื่นอยู่

ก็ในกาลต่อมา ภิคุนั้น ได้สดับว่า มารดา บิดาของตนประสบกับความทุกข์ยากลำบากมาก จึงคิดว่า เราแม้พยายามอยู่ในป่าไม้สิ้น 12 ปี ก็ไม่สามารถจะบรรลุมรรคผลได้ เราเป็นคนอาภัพ เราจะต้องการอะไรด้วยการบรรพชา เราจะเป็นคุณุหัตถ์จะไม่ดีกว่า หรือ แล้วเลี้ยงมารดา และบิดา และให้ทาน ก็จักเป็นผู้มีสวรรค์เป็นที่ไปในเบื้องหน้า หรือ ตายแล้วก็จักไปเกิดบนสวรรค์แน่นอน ดังนี้แล้ว ก็ออกจากป่าไป ไปถึงกรุงสาวัตถี โดยลำดับ และคิดว่า วันนี้ เราจะไปเฝ้าพระศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ฟังธรรมแล้ว พຼงนี้ จักไปเยี่ยมมารดาและบิดา แต่เข้าตรู่ ดังนี้แล้ว ก็เข้าไปยังพระเชตวัน

ก็ในวันนั้น พระบรมศาสดา ทรงตรวจดูอยู่ซึ่งสัตว์โลก ในเวลาใกล้รุ่ง ทรงเห็น อุบาสกแห่งปฐมมรรคของภิกษุเหล่านั้นแล้ว เมื่อเธอมานั่งแล้ว ทรงพรรณนาคุณของมารดาและ บิดาด้วยมาตาปิตุสูตร เธอฟังพระสูตรนั้นแล้ว คิดว่าเรามาด้วยตั้งใจว่า จักเป็นคฤหัสถ์แล้วไป เลี้ยงมารดาและบิดา แต่พระศาสดาตรัสว่า บุคคลเป็นบรรพชิต ก็ชื่อว่า อุปการะเลี้ยงดู มารดาและบิดาได้เหมือนกัน ถ้าเราไม่มาเฝ้าพระศาสดาแล้วไปเสียที่อื่น พึงเสื่อมจากการ บรรพชาแน่แท้ ก็บัดนี้ เราจักเลี้ยงมารดาและบิดานั้น โดยที่เรายังเป็นบรรพชิตอยู่ ใน วันรุ่งขึ้น เธอก็ถือเอาสลาภยาคุ และสลาภภัตต์อันถึงแล้วแก่ตน คือที่ตนเองได้มาแล้ว เข้าไป ในบ้าน ถือเอายาคุและภัตต์ไปให้แก่มารดาและบิดา เมืองอินเดียนิยมกินข้าวยาคุเป็นประจำ และภัตต์อื่นที่เป็นอาหารของชาวอินเดีย ส่วนตนเองก็เที่ยวไปบิณฑบาต เมื่อทำภัตตกิจ เสร็จแล้ว ทำที่อยู่อาศัย สำหรับมารดา และบิดานั้น เขาทำเช่นนี้ ถือว่าได้บุญกุศล เป็นการ สร้างคุณงามความดีนั่นเอง

จำเดิมแต่นั้นไป เขาก็ปรนนิบัติแก่มารดาและบิดา ตลอดกาลเป็นนิตย์ทีเดียว ก็เธอ ให้ปักษิภักตเป็นต้น ที่ตนได้แล้วแก่มารดาและบิดาแล้ว ส่วนตนเองก็เที่ยวบิณฑบาตเป็น กิจวัตรประจำวันมิได้ขาด เมื่อได้บิณฑบาตมาของแต่ละวันนั้น ก็บริโภคน้ำ เมื่อไม่ได้ก็ไม่บริโภคน้ำ ก็วันที่ได้ภิกษาของท่านมีน้อย วันที่ไม่ได้ภิกษามีมากกว่า เธอได้ผ้าวัสสาวาสิก คือผ้าจำนำ พรช หรือผ้าชนิดใดชนิดหนึ่ง อื่นอีก ก็เอาให้แก่มารดาและบิดานั้นนั้นแล และทำการปะ ผ่าท่อนเก่าที่มารดาและบิดาใช้สอยแล้ว ย้อมแล้วใช้สอยเอง และท่านถูกความกังวลในการ อุปัฏฐาก เลี้ยงดู มารดาและบิดาบีบคั้นแล้ว อย่างนั้น อ่อนเพลีย เหนื่อยตามร่างกาย ได้เป็น ผู้ชুবผอมลง มีผิวพรรณหม่นหมองไม่ผ่องใสแล้ว

ภิกษุทั้งหลายพบเธอแล้ว จึงสอบถามเขาแล้ว ทราบความนั้นทั้งหมดแล้ว ตีเตียน เธอแล้ว กราบทูลแด่พระศาสดาแล้วว่า และพระศาสดาทราบความทั้งหมดนั้นแล้ว รับสั่งให้ เรียกเธอมาเข้าเฝ้าแล้ว ทั้งทรงทราบความนั้นแม้ทั้งหมด ก็รับสั่งให้ทูลความนั้น แล้วประทาน สาธุการแก่เธอ โดยมีวัตถุประสงค์จะทรงประกาศบุพพจริยาในปางก่อนของพระองค์ จึงตรัสถามเธอว่า ดูก่อนภิกษุ คนทั้งหลายที่เธออุปัฏฐากเลี้ยงดูนั้น เป็นอะไรกับเธอ ภิกษุทูลว่า คนทั้งหลายที่กระผมอุปัฏฐากเลี้ยงดูนั้นเป็นมารดาและบิดาของกระผมเอง พระเจ้าข้า ดังนี้

ครั้งนั้น พระศาสดา ประทานสาธุการแล้ว 3 ครั้งแก่เธอว่า สาธุ สาธุ สาธุ ดังนี้ แล้วจึงตรัสว่า เธอตั้งอยู่ในหนทางที่เราดำเนินไปดีแล้ว แม้เรา เมื่อประพตฺบุพพจริยา ใน ปางก่อนนั้น ก็เลี้ยงมารดาและบิดาแล้ว ดังนี้ แล้วจึงตรัสสุพรรณสามชาดก ในมหานิบาตแล้ว ตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ชื่อว่าการเลี้ยงมารดาและบิดานั้น เป็นวงศ์ของบัณฑิตทั้งหลาย

ดังนี้แล้ว ทรงประกาศสัจจะทั้งหลาย ในเวลาเป็นที่จบลงของสัจจะแล้ว ภิกษุเหล่านั้น ได้เป็นพระโสดาบันแล้ว

#### (5) ผู้บำรุงมารดาและบิดา ย่อมพ้นจากภัย

ข้าพเจ้าขอแนะนำเสนอ ผู้บำรุงมารดาและบิดา ย่อมพ้นจากภัยทั้งสิ้น ต่อผู้อ่านดังนี้ คือ กัธธรรมดา บุคคลผู้บำรุงมารดาและบิดา แม้ประสบทุกข์ ย่อมพ้นจากทุกข์ เพราะบุญคุณของมารดาและบิดาค้ำครองให้ หรือ แม้ถูกยิงด้วยลูกศรที่ทาอาบด้วยยาพิษที่เจ็บปวดอย่างมากก็ตาม ย่อมพ้นจากทุกข์เวทนาได้ ได้แก่พ้นจากความตายได้นั่นเอง เหมือนสุวรรณสามโพธิสัตว์ แม้ไปสู่สำนักของยักษ์ ย่อมพ้นจากทุกข์ได้ คือพ้นจากความตายได้ ดุจพระโพธิสัตว์ผู้เชื่องใจที่ชื่อว่าสุตนะ แม้ดำรงอยู่ในสถานที่อันตรายรักษาดีแล้ว ย่อมพ้นจากทุกข์ได้ คือพ้นจากความตายได้ ดุจพระโพธิสัตว์ ผู้เป็นเนื้อชื่อนันทิยะ แม้ไปติดบ่วงของนายพรานก็พ้นจากความทุกข์ได้ คือพ้นจากความตายได้ ดุจพระโพธิสัตว์ผู้เป็นพระยาแรง และพระยานกแขกเต้า แม้ถูกผูกด้วยเครื่องผูกมัด ย่อมพ้นจากทุกข์ คือความตายได้ เหมือนพระโพธิสัตว์ผู้เป็นพระยาช้าง เป็นต้น ในข้อนี้ มีเรื่องเหล่านี้ เป็นอุทาหรณ์

#### (6) เรื่อง สุวรรณสามดาบส

ข้าพเจ้าขอแนะนำเสนอ เรื่อง สุวรรณสามดาบส ซึ่งเป็นเรื่องนิทานที่มีคติธรรมสอนใจดีมาก โดยจะเล่าต่อไปดังนี้คือ ดังได้ยินมาว่า ในอดีตกาล พระโพธิสัตว์ เป็นดาบสชื่อว่าสุวรรณสาม อยู่ในอาศรมที่ท้าวสักกะประทานให้ ใกล้ฝั่งแม่น้ำชื่อว่ามคธสัมมา ในกรุงพาราณสี ประเทศอินเดีย โดยที่เขาได้ปรณิบัติมารดา และบิดาของตน ผู้มีจักขุบอด โดยเคารพ ในกาลนั้น พระราชา มีพระนามว่าปิลยัก্ষ ในกรุงพาราณสี ทรงมอบราชสมบัติแก่พระมารดา เพราะความโลภในเนื้อมฤค พระองค์เดียวเท่านั้น ไม่มีเพื่อนฝูง ก็เสด็จไปสู่ป่าหิมพานต์ ทรงฆ่าเนื้อทั้งหลายแล้ว เสวยเนื้อพลาง เสด็จเที่ยวไป ถึงที่นั้นทรงพบรอยเท้าเนื้อที่ทำตักน้ำดื่มของสามดาบส ทรงทำชุ่มด้วยกิงไม้ แล้วหลบซ่อนพระองค์อยู่แล้ว ทรงเห็นสามดาบส อันหม่อมฤคเนื้อกวางแวดล้อมแล้ว เดินทางมาอาบน้ำ แล้วกลับไปในเวลาเย็น จึงยังด้วยลูกศรอันทาอาบด้วยยาพิษ ในขณะนั้น พระโพธิสัตว์ถูกลูกศรที่ทาอาบด้วยยาพิษแล้วล้มลงบนพื้นดินที่นั่น นอนมองหาบุคคลผู้ทำผิดที่ยิงตัวเอง ได้กล่าววาจาอย่างอ่อนหวาน ทั้งๆ ที่เจ็บปวดอยู่

พระราชา ทรงสดับฟังเสียงวาจาเช่นนั้นแล้ว ทรงดำริว่า คนผู้นี้แม้ถูกเรายัง ด้วยลูกศรที่อาบด้วยยาพิษ ล้มลงบนพื้นดินแล้ว ยังไม่ดำ ไม่บิราสเรา กลับร้องเรียกหาด้วยถ้อยคำ

อันนารัก ดังนี้แล้ว ก็เสด็จไปยังที่ใกล้แห่งสามดาบสนั้น เห็นดาบสนั้นแล้ว ประสพทุกข์แล้ว พระองค์ทรงกันแสง เสร้าโศก เสียใจ ไม่น้อยทีเดียว ข้าพเจ้าเห็นว่า การทำเช่นนี้ ของพระราชานี้ เป็นการทำให้แบบไม่พิจารณาถี่ถ้วน ไม่รอบครอบ ว่าใครเป็นใคร เป็นการทำให้แบบบันดาลโทษมากกว่า มุ่งเอาแต่ได้ ฝ่ายเดียว ไม่มีเมตตา รักใคร่ ผู้อื่น สัตว์อื่น ไม่มีกรุณา สงสารผู้อื่น สัตว์อื่นไม่มีมุทิตา ยินดีต่อผู้อื่น สัตว์อื่นในเมื่อเขาเป็นอยู่ อย่างนั้น เป็นคนไม่มีศีลธรรมในตัวเอง คนเราควรเป็นคนพิจารณาให้ละเอียดก่อนที่จะทำอะไรลงไป

ในกาลนั้น เทพธิดา ผู้อยู่ประจำเขาคันธมาทน์ ชื่อว่าวสุนธรี เคยเป็นมารดาของพระมหาสัตว์ในอรรถภาพที่ 7 รู้เหตุนี้แล้ว คิดว่า ถ้าเราจักไม่ไป ณ ที่นั้นไซ้ พ่อสามบุตรของเราจักตาย เมื่อเขาตายแล้ว บิดา มารดาของพ่อสามก็จักไม่มีอาหารกิน ก็จักชুবมตาย แม้พระราชาก็จักมีพระราชหฤทัยแตกสรวรรค แต่เมื่อเราไปแล้ว พระราชาก็เสด็จไปสู่อาศรม แล้วนำบิดา มารดาของพ่อสามมา บิดาและมารดาของพ่อสามนั้นมาแล้วจักทำสังจิกิริยา แม้เราก็จักทำ สังจิกิริยาเช่นกัน บุตรของเราจักได้ชีวิตด้วยอาการอย่างนี้ แม้บิดา มารดาของเขาก็จักกลับได้จักขุ แม้พระราชาทรงสดับเทศนาของพ่อสามแล้ว เสด็จไปสู่พระนคร ทรงทำบุญทั้งหลายมีทานเป็นต้น ครองราชสมบัติโดยธรรมแล้ว จักไปเกิดบนสวรรค์ เมื่อสรวรรคแล้ว ดังนี้แล้ว ก็ไป ณ ที่นั้น มีกายไม่ปรากฏ ยืนอยู่บนอากาศแล้ว กล่าวว่า มหาราชเจ้า พระองค์ทรงเลี้ยงบิดา มารดา ของพ่อสาม ทั้งสองผู้มีจักขุบอดนั้นเหมือนพ่อสามเกิด เมื่อเป็นอย่างนี้พระองค์จักไปสู่สุคติ

พระราชาทรงสดับคำนั้นแล้ว เสด็จไปยังอาศรม เพื่อบำรุงบิดามารดาของสามดาบสนั้น ตรัสบอกเรื่องราวนี้ทั้งหมด เมื่อบิดา มารดาของพ่อสามทูลว่ามหาราชเจ้า ถ้าอย่างนั้นขอพระองค์โปรดนำข้าพเจ้าทั้ง 2 ไป ในที่นั้น ดังนี้ ได้ทรงทำอย่างนั้นแล้ว บิดามารดาของสามดาบสนั้นมาแล้ว ได้ทำสังจจะกิริยา ด้วย 7 คาถา มีเป็นต้นว่า พ่อสามนี้ ได้เป็นผู้มีปกติประพฤติธรรม ในกาลก่อน ด้วยสังจจะใด ด้วยการกล่าวสังจจะนั้น ขอยาพิษในกาย ของพ่อสาม จงหายไปดังนี้ สามดาบสน นอนพลิกตัวแล้ว ลำดับนั้น แม้เทวดา ก็ได้ทำสังจจะกิริยาด้วย 2 คาถาว่า แม่อยู่ที่เขาคันธมาทน์นี้สิ้นกาลนาน ใครๆอื่น ผู้เป็นที่รักกว่าลูกสามดาบสของแม่ ไม่มีเลย ด้วยการกล่าวสังจจะนั้น ขอยาพิษในกาย ของลูกสามดาบสนั้น จงหายไป ดังนี้ในเวลาจบสังจจะกิริยาของเทวดานั้น สามดาบสเป็นผู้หายโรค ลูกขึ้นแล้ว ความอัศจรรย์ทั้งปวงคือ ความไม่มีโรค 1. การกลับได้จักขุแห่งบิดาและมารดา 1. อรุณขึ้น 1. ความที่แห่งชนทั้ง 4 นั้น ปรากฏในอาศรม ด้วยอนุภาพแห่งเทวดา 1. ได้มีแล้ว ในขณะเดียวกันนั่นเอง ด้วยประการฉะนี้

### (7) หน้าที่ของมารดา และบิดาที่มีต่อบุตรและธิดา

ข้าพเจ้าขอเสนอ หน้าที่ของมารดา และบิดาที่มีต่อบุตรและธิดา ดังนี้ คือ

1. ห้ามมิให้บุตร ธิดาทำความชั่วทั้งปวง
2. แนะนำ อบรม สั่งสอนบุตร ธิดาให้ตั้งอยู่ในคุณงามความดี
3. ให้บุตร ธิดาศึกษาศิลปวิทยาความรู้
4. หาคู่ครองที่สมควรให้แก่บุตร ธิดา
5. มอบทรัพย์สมบัติให้แก่บุตร ธิดาในสมัยที่สมควร

### (8) หน้าที่ของบุตรและ ธิดาที่มีต่อมารดาและบิดา

ข้าพเจ้าขอเสนอ หน้าที่ของบุตรและธิดาที่มีต่อมารดาและบิดาดังนี้ คือ

1. ท่านทั้งสองได้เลี้ยงเรามาแล้ว ต้องเลี้ยงท่านตอบแทนคุณ
2. ต้องช่วยเหลือทำกิจของท่าน
3. เราจักดำรงวงศ์สกุลของท่าน
4. เราจักปฏิบัติซึ่งความเป็นผู้รับทรัพย์มรดกของท่าน
5. เมื่อท่านทั้งสอง ถึงแก่กรรมล่วงลับไปแล้ว เราจักทำบุญกุศลให้ท่าน

แล้วอุทิศ หยาดน้ำสงฆ์ไปให้และจักตามเพิ่มให้ซึ่งทักษิณา

การบำรุงบิดามารดาก็คือ การระลึกถึงและยอมรับรู้ในบุญคุณของผู้อื่นที่มีอยู่เหนือตนเรียกว่ากตัญญูตา(กตัญญู) การพยายามตอบแทนบุญคุณนั้นๆเรียกว่ากตเวทิตา (กตเวทิตา) คนที่รู้บุญคุณ เรียกว่าคนกตัญญู คนที่ทำตอบแทนเรียกว่าคนกตเวทิตา กตัญญู กตเวทิตา หมายถึง ความรู้บุญคุณท่านแล้ว ทำตอบให้ปรากฏนี้เป็นธรรมประคองโลกให้เป็นอยู่ได้และอยู่ได้ด้วยความสะดวก (พุทธทาสภิกขุ, 2536)

บุคคลใดเลี้ยงมารดาและบิดาโดยธรรม เพราะการบำรุงมารดาและบิดานั้นแลบัณฑิตย่อมสรรเสริญบุคคลนั้นในโลกนี้ที่เดียว บุคคลนั้นละจากโลกนี้ไปแล้วย่อมบันเทิงในสวรรค์ (พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค เล่ม 1 ภาค 2 หน้า 294)

ผู้ไม่เลี้ยงดูมารดาบิดา ย่อมเดือดร้อนในภายหลังว่า เราสามารถพอที่จะเลี้ยงดูมารดาและบิดาผู้แก่เฒ่าชราได้ ก็มีได้เลี้ยงดูท่าน (พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก เล่ม 3 ภาค 6 หน้า 160)

การตอบแทนพระคุณท่านอย่างสูงสุด คือ ให้ท่านทั้งสองดำรงตั้งมั่นใน ศรัทธา ศีล จาคะ (การสละวัตถุสิ่งของ, สละความตระหนี่) และ ปัญญา กล่าวคือ ให้ดำรงตั้งมั่นในกุศล

ธรรมทั้งหลายนั่นเอง เมื่อเป็นเช่นนี้ สำหรับบุตรธิดาทุกคนแล้ว ทุกๆ วันจึงเป็นโอกาสของการทำความดี ไม่จำกัดเฉพาะวันใดวันหนึ่งเท่านั้น ควรน้อมระลึกถึงพระคุณของท่านและกระทำตอบแทน บุคคลมีความกตัญญูทเวท (รู้อุปการะที่ผู้อื่นกระทำให้แล้ว กระทำตอบแทน) เป็นผู้ทำบัณฑิตทั้งหลาย มีพระพุทธเจ้า เป็นต้นทรงสรรเสริญแล้ว และมงคล คือ ความเจริญก็เกิดขึ้นแก่ผู้นั้นแล้ว ถ้าหากบุตรธิดาคนใดได้มีโอกาสศึกษาพระธรรม ฟังพระธรรม และมีความเข้าใจธรรม แล้ว คอยเกื้อกูลให้บิดามารดาได้ฟัง ได้ศึกษาด้วยนั้น ยังจะเป็นการตอบแทนพระคุณของท่านได้อย่างยิ่งทีเดียว เพราะจะเป็นไปเพื่อความเจริญขึ้นของปัญญา ซึ่งจะเป็นที่พึ่งในชีวิตของท่านได้อย่างแท้จริง

ความกตัญญูทเวทนั้นเป็นคุณธรรมประการหนึ่งที่จะอบรมเจริญให้มีขึ้นถึงแม้ว่าบุตรธิดาจะยังไม่สามารถกระทำตอบแทนมารดาบิดาได้อย่างสูงที่สุดก็ตาม แต่การที่ได้รู้ว่า ท่านทั้งสองนั้นเป็นผู้ที่มีพระคุณเลี้ยงดูเรามาแล้ว ทำการเลี้ยงท่านเป็นการตอบแทนกระทำในสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม อีกทั้งดำรงตนอยู่ในความถูกต้องดีงาม ย่อมเป็นสิ่งที่บุตรธิดาจะพึงกระทำ เมื่อมีโอกาสแล้ว ไม่ควรปล่อยโอกาสอันดีงามนี้ให้ผ่านไป ควรตั้งใจทำหน้าที่ของบุตรธิดาให้ดีที่สุด เท่าที่จะกระทำได้ ไม่มีคำว่ายาก และไม่มีคำว่าสาย ถ้าหากว่าเป็นผู้ที่มีความจริงใจและมีความตั้งใจอย่างมั่นคงที่จะน้อมประพัตในสิ่งที่ดีงาม กล่าวคือ ความเป็นผู้กตัญญูทเวทที่ต่อมารดาบิดา (เป็นต้น) ไม่ควรเลยที่จะทำให้ตนเองต้องเดือดร้อนใจในภายหลัง เพราะมีโอกาสแล้ว สามารถจะเลี้ยงดู หรือ กระทำในสิ่งที่ดีงามตอบแทนมารดาบิดาได้ แต่ก็ไม่ได้กระทำ ดังข้อความในพระไตรปิฎกที่ได้ยกมา ซึ่งควรค่าแก่การศึกษาและพิจารณาเป็นอย่างยิ่ง (มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่วรรพพระพุทธศาสนา,ออนไลน์)

## บทสรุป

มารดาและบิดา เป็นผู้มียุพาการคุณมากต่อบุตรและธิดา บุตรและธิดาจะตอบบุญแทนคุณมารดา และบิดานั้นได้ไม่หมด ต้องอบรมสั่งสอนมารดาบิดา ให้ทำบุญให้ท่าน รักษาศีล เจริญภาวนา ให้มีศรัทธา ในพระพุทธศาสนา เคารพในพระพุทธ พระธรรม ในพระสงฆ์ เชื่อกรรม เชื่อผลของกรรมในพระพุทธศาสนา และบวชแทนคุณมารดาและบิดา มารดามี 12 คุณ บิดามี 21 คุณจะยกเอาแผ่นดิน แผ่นฟ้า แม่น้ำมหาสมุทรมาเปรียบเทียบกับไม่ได้ ท่านเรียกมารดา บิดาว่าเป็น พระพรหม เป็นบุพพเทพ เป็นบุพพจรรยา เป็นอาหุไนยบุคคลของบุตร และหน้าที่ของมารดาและบิดาที่จะอนุเคราะห์บุตร ธิดาคือ มารดาและบิดา ต้องแนะนำ สั่งสอนให้บุตร ธิดา มีให้ทำความชั่วทั้งปวง แนะนำ อบรมสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในคุณงามความดี ให้

ศึกษาศิลปวิทยาต่างๆทั้งทางธรรมและทางโลก หากผู้ครองที่สมควรให้แก่บุตร ธิดา และมอบทรัพย์สมบัติให้แก่บุตรและธิดา ในสมัยอันสมควร และหน้าที่ของบุตรธิดา ที่มีต่อมารดา และบิดา คือ ท่านเลี้ยงเราแล้ว ต้องเลี้ยงท่านตอบ ต้องช่วยเหลือกิจการงานของท่านให้เต็มที่ เราจักดำรงวงศ์สกุลของท่านเราจักประพฤติ ปฏิบัติตัวให้สมควรรับทรัพย์มรดกของท่าน และเมื่อมารดา บิดาถึงแก่กรรมล่วงลับดับขันธไปแล้ว ลูกๆต้องทำการฌาปนกิจศพของท่าน ให้ถูกต้อง เรียบร้อยดีงาม และทำบุญอุทิศ หยาดน้ำส่งบุญไปหาให้ท่านทั้ง 2 ได้รับส่วนบุญนี้ แล้วไปเกิดดีถึงสุข ไปเกิดบนวิมานทองบนสวรรค์ เสวยอาหาร เครื่องดื่มทิพย์ เครื่องนุ่งห่ม ทิพย์ ฟังเสียงดนตรีทิพย์ อยู่สุขสบายตลอดกาลนานเทอญ

## เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการแผนกตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์. (2538). *มงคลทีปนิ*

*แปล เล่มที่ 2*, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก ขนสันธชาดก. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก เล่ม 3. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค เล่ม 1. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พุทธทาสภิกขุ. (2536). *กตัญญูทศเวทีเป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของโลก*. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา.

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา.(ออนไลน์). *บิดามารดาเป็นพรหมของบุตร*.

สืบค้นจาก <https://www.dhammadhome.com/webboard/topic/28115>

